

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ե Ք Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՌԻՍՏՐԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ 100:

Այս Լրագիրը ամեն երկուշաբթի օրերը կը հրատարակուի:

Պոչտին գուրս գացած Լրագիրներուն փոխարին ծախքը առնուցին ջրացի է:

Իր շափին համար չուր մը հրատարակել ուշացը դիտի ջնարի օրացին 40 փարոյ:

Նորոտից գրոց ծանուցումը ձրի է:

Դուրսէն եկած նամակներուն փոխարին ծախքը իրենց դիտի ջնարի է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

— Կոտորուի և Ռուսիայի քաղաքական վիճա-
կը և մեծագոր տէրութեան այն կողմերէն գալու
եկամուաներուն վիճակը քննելու համար խրկուած
բարձրագոյն խմբի և Սամի փաշայներուն ձեռ-
քը՝ Կոստանդնուպոլսէն ճամբայ ելելէն առաջ
իրենց բռնելու ճամբուն վրայօք մեծագոր տէրու-
թեան կողմէն հրահանգ (թախիմնամէ) տրուելէն
զատ՝ անոնց երթալու երկիրները դառնաւ պաշ-
տօնատարներուն և գործակալներուն ալ չըջաբե-
րական թուղթ խրկուեցաւ. որուն թարգմանու-
թիւնն է այս:

« Ինչպէս որ ամէնուն յայտնի է՝ առատագուծ
վեհափառ քնքնակալն մեր գիշեր ցերեկ իր բոլոր
միտքը և խորհուրդը անոր վրայ կը պտուղեցնէ, որ
մեծագոր տէրութեան կառավարութեան տակը
գտնուած բոլոր երկիրները կայսերական բարե-
կարգ սահմանադրութեան կանոնները կատարելա-
պէս չ'գործ դրուին. և վեհափառ քնքնակալն
ամէն կարգի հոգատակները կատարեալ հանգստու-
թիւն և սպասարկութիւն ունենան. և ամէն երե-
ւոյն տէրութիւնն ու ազգերը անգործութեան և
չինութեան մէջ ըլլան: Այն խորով ըսելը, մեծա-
գոր տէրութեան ամէն մէկ գործընդուն պատշա-
ճաւոր անօրէնութիւնները ըլլան: Ահա փառաւ ինք-
նակալին այս աշխարհաշէն մտածութիւններուն
մէկ նոր ապացոյցն է որ, այս բաներուս վերաբե-
րեալ պէտք եղած պարագայները ստուգելու և կա-
տարելու հրամանաւ, և քննութեան պաշտօնի
անունով Կոտորուի կողմը բարձրագոյն խմբի
փաշայն և Ռուսիայի կողմը՝ վեղորութեան բարձր
աստիճանը նոր ընդունող բարձրագոյն Սամի
փաշայն յատկացան ու սրտուեցան: Սեւագոր տե-
րութեան բարեկարգ սահմանադրութեանց վրա-
յօք ընելու գործերուն վերաբերեալ հրահանգնե-
րը թէ առանձին և թէ հրապարակաւ իրենց տրու-
ուեցան ընդարձակ և լիակատար իշխանութեամբ.
և բարձրելոյն օգնութիւնը այս օրերս իրենց պաշ-
տօնը և գործը կատարելու տեղերին երթալու
ճամբայ պիտի ելլեն:

« Կոտորուի պաշտօնին և գործոյն հիմնական պայ-
մանը այս է որ, իրենց յանձնուած երկիրները հա-
տարկութեան որպիսութիւնը և բոլոր հանգա-
մանքները պիտի քննեն և ստուգեն. և երբ որ բա-
րեկարգ սահմանադրութեան կանոններուն հակա-
ռակ անպատեհ բան մը տեսնուել ըլլան նէ՝ անի-
կայ խափանեն, և այն գործոյն համարձակող մար-
դուն արժանի պատիժը տնօրինելով շնորհեն. և պի-
տանի երեւցածը կատարելով եղած գործը կար-
գադրեն սահմանադրութեան կանոնաց համեմատ:

« Այս ասանկ ըլլալով՝ բանին էութիւնը հի-
մնուց առ հատարակ ամէնուր կը ծանուցանեմք.
որպէս զի ասանկ գիտարկով, ամէն մէկ գործակալ
իրեն յանձնուած գործը հաւատարմութեամբ և
արդարութեամբ և բարեկարգ սահմանադրութե-
կանոններուն համեմատ կատարեն. և այս բարե-
կարգ կանոններուն հակառակ անպատեհ գործե-
րէն զգուշանան. և ասով իրենք զիրենք պատժոյ
տակ ձգելէն ազատ մնան. և որովհետեւ ետքը ա-

տոնց պատասխանատուութիւն իրենց պիտի լինայ,
ուստի ներկայիս հիմնուց բանին էութիւնը
անոնց կ'իմացնեմք:

« Երկեց զատ մէկ մըն ալ այն կայ որ ինչպէս որ
լուած և ստուգուած է, տեղ տեղ գործակալներ ի-
րենց յանձնուած գործոյն պարտականուէր հակա-
ռակ վարուելով՝ մեծագոր տէրութեան գանձուն
համար ժողովուած տուրքը ժամանակով մեծագոր
տէրութե գանձը չեն խրկեր, և իրենց ցոյց տրու-
ուած տեղերը չեն հատուցաներ. այլ ոմանք այն
ստակը իրենց վրայ կ'անցնեն. ոմանք ալ տէրու-
թեան ստակը բանեցընելով իրենց համար անկէց
շահ կը քաղեն. և ասանկ բաները ոչ հաւատար-
մութեան կանոններուն և ոչ ալ իրենց պաշտօնին
և գործոյն կը վայելէ:

« Եւսր պէս անպատեհութիւնները վերնալու
համար անցանքները յատկապէս կայսերական բարձ-
րահրաման պատուէրներ գրուեցան. ուստի ալ աս-
կէց ետքը ասանկ արգելուած բաներուն համար
ձախող ըլլայ նէ՝ մեղքը իրենց ձիւրը ըսելով ըստ
կանոնի պատիժնին չ'գործ պիտի դրուի՝ բանը ա-
յնի մը ստուգելէն ետքը:

« Եւ գաւառներուն բնակիչներուն կողմէն ու-
րուշուած և ըստ կանոնաց արդարութեան ժողով-
ված կամ ժողովուելը տուրքերը եկամտից վերա-
կացուներուն յանձնելը և հատուցանելը հարկա-
ւոր ըլլալով, ասիկայ իւր ժամանակին տարու և վը-
ճարելու չափստարոններուն ալ պատասխանատուութե-
ան տակ ինչպէք օրինաւոր է: Արովհետեւ մե-
ծագոր տէրութեան գործակալները հաւատարմի-
մ և վստահութեան արժանի մարդիկ ըլլալ կը պար-
տաւորին. և հաւատարմութեան գէթ մեծագոր
տէրութեան ինչքը իրենց վրայ պահել և իրենց
օգտին բանեցընելը լի անհաւատարմութիւն և
պարզագոյն գողութիւն մը ըսել ըլլալով, տէրու-
թեան ինչքը ասանկներուն վրայ ձգողը ինչ աստի-
ճանի գործնակալ կ'ըլլայ նէ ըլլայ, ստուգելով գա-
տաւորանի պիտի կանչուի. և գաւառատանական գըր-
ուածոյն (մոզպաղային) տակը ինքն ալ իր վրան
անցած ստակին իրեն պարտքը ըլլալը ընդունելով
պիտի ստորագրէ. և ետքը իր ստորագրութիւն ուրա-
նալու միջոց չի ձգելու համար իր կնիքն ալ կոխել
պիտի տրուի: Եւ ասանկ ասանկ ընելէն ետքը այս
պաշտօնատուրքերը իրենց պաշտօնէն պիտի հանուին.
և տէրութեան տակը անոնց ինչքէն և տուայ-
ուածքէն պիտի առնուի. և օրինաւոր պատիժնին
կրելու համար պիտանութեանը և յանցաւոր մար-
դուն համեմատելով հետը մէկ տէրութեան զին-
ուոր (միւսպաշի) մըն ալ դրուելով Կոստանդնու-
պոլս պիտի խրկուի. և թէ որ յանցաւորին յան-
ցանքը ծանր ըլլալով կարծիք կ'ըլլայ թէ ճամբան
կրնայ պահապանին ձեռքէն փախչիլ. անիկայ կա-
պելու և պահապանին ձեռքը անանկ յանձնելու է
որ առանց փախցուներու մինչեւ Կոստանդնուպո-
լս հասցունեն. այս բաներուս համար վերայիշեալ
բարձրագոյն քննիչներուն ընդարձակ և կատա-
րեալ իշխանութիւն տրուած է. և ամէնուն յայտ-
նի ըլլալով ամէնքն ալ այս հրամանին համեմատ
վարուելուն համար յատկապէս այս ծանուցական
յայտարարութիւնը հրատարակուեցաւ: »

— Տաճկաց Սեքրէթի և Սեմիւնի ուխտատեղի-
ներուն տեսուչ (չէյի իւլ հարէմ) յարգապատիւ
Դայֆուր աղայն մեռնելով՝ յիշեալ տեսուչութիւնը
արժանաւոր մէկու մը յանձնել պէտք եղաւ: Եւ
Սեմիւնի կառավարիչ բարձրագոյն Տափուս փա-
շայն այս պաշտօնին վերաբերեալ գործերուն կա-

տարեալ հմտութիւն ունենալուն համար՝ վեհա-
փառ քնքնակալն բարձր հրամանաւ այս տեսու-
թիւնն ալ յիշեալ բարձրագոյն փաշայն յանձ-
նուեցաւ:

— Ինչիւրեւ նահանգին ընդհանուր կուսակալ
բարձրագոյն Վէճիհի փաշայն Պաղատուոս նա-
հանգին ընդհանուր կուսակալ անուանեցաւ:

— Բաղադամնի ընդհանուր կուսակալ բարձ-
րագոյն Սուսա Սաֆիէթի փաշայն Ինչիւրեւյի
կուսակալ անուանեցաւ:

— Կոստանդնուպոլսի մեծագոյն Զամաթի
փաշայն Բաղադամնի ընդհանուր կուսակալ ան-
ուանեցաւ. և այս առիթով վեղորութեան բարձրա-
տիճանը առաւ:

— Եւսրապատգ Պէհմէթ Էֆէնտին Տրամայի
քաղաքական կառավարիչ անուանեցաւ:

— Եւրպատգութեան ժողովը անդամներէն
արժանապարգ Շէմիլ պէյը չորս գաւառներու (քա-
ղաքի էրպատի) կառավարիչ և ոստիկանութեան ժող-
վայն անդամ անուանեցաւ: Յիշեալ չորս գաւառ-
ներ անունով կը ծանցուի Կոստանդնուպոլսի պա-
րիսպէն գուրս գէպ ի արեւմտեան հարաւ տա-
րածեալ երկիրներուն մէկ մասը. որոց մէջ կը պա-
րուակին մեծ և փոքր Զեքմէճէ:

— Պետութեան գերագոյն աստեանին անդամնե-
րէն մեծարդը Սաիա Սուհիպ Էֆէնտին գերագոյն
պատուոյ աստիճանը ունեցողներուն վերաբերեալ
քանի մը երեւելի պաշտօններու մէջ գտնուած էր.
և ինքն ալ անձամբ պատուոյ արժան պաշտօնակալ
մը ըլլալով՝ կայսերական բարձր հրամանաւ գերա-
գոյն պատուոյ աստիճանին յատուկ պատուոյ նշան
մը շնորհեցաւ:

— Ռուսիայի քննիչ բարձրագոյն Սամի փա-
շայն տղան և հասարակաց կրթութեան ժողովոյն
(մեճլիսի մուարիֆի իւմիւմիէին) անդամ մեծար-
գոյ Սիւպհի պէկ Էֆէնտին պատուոյ արժանի անձ
մը ըլլալով՝ վեհափառ կայսեր հրամանաւ առաւ
ջին կարգի երկրորդ աստիճանի պատիւը առաւ:

— Իսկանդեր 10 ին կիրակի օրը Երիւան
զեքմէն Կոստանդնուպոլսի եկող ֆէյը պահի շոգե-
նաւով մայրաքաղաքս հասաւ Զաքուլ նախկին
կուսակալ բարձրագոյն Օարիֆ Սուսաֆա փա-
շայն. և Զաքուլ խուլարարներէն ալ հարկւր
բաւաւուն և ութ հոգի, որոց վերակացու և պա-
հապան դրուած էր յարգոյ Սիւսիպէթի պէյը: Յիշ-
եալ փաշայն նաւէն ելլելուն պէս ուղղակի մեծա-
գոր տէրութեան բարձրաստիճան նախարարաց տե-
սութեան գնաց:

— Եւսր և Սաթո անուն մարդիկը անցածնե-
րը Բուրու չէլմէ կրակ եղած ժամանակը քանի մը
տուներ մտնելով ձեռքերնին անցած բաները առե-
րէն. և Էսմէթ Եւսր-Էսմէթ ալ կարեր և առեր փա-
խեր են: Ոստիկանութեան մարդիկը ասոնք երկու-
քնն ալ գտան. և յանցանքնին վրանին ստուգապէս
հաստատուեցաւ: Կսանկ յանցանքներու յանգչնող
մարդոց պատիժը և խրատը արդարութեան հար-
կաւոր գործ մը ըլլալով, գողուած բաներէն որ-
քան բան որ ձեռքերնին գտնուեցաւ նէ առնուի-
ցաւ. և որքան բան որ ձեռքէ հանեւ էին նէ՝ ա-
նոնց ալ գինը վճարելու խօսք և երաշխաւորու-
թիւն առնուելէն ետքը ամէն մէկը երեքբարկաւ ա-
միս պայմանաժամով բանկան գրուեցան:

— Ուլաշի Եւսրի տնուն մէկ մը պարտած տե-
ղերը քսակահատութեան (Էան քեփիլութեան)
յանցանքը գործելու յանդէսնելով մէկ ժամացոյց մը
և մէկ ստակի քսակ մը ձեռք ձգեւ է: Ոստիկա-

նույն թեան ատենանք անկախ իմանալով՝ ժամացոյցն ու քաղաքի ձեռքէն առին և տեղեկութեան յանձնեցին . և յիշեալ Լեւոնին իր յանցանացը համար չորս ամիս պայմանաժամով բռնակալի դատարարեցաւ :

— Փռանալիս բարձր օրագիրը՝ ֆռանալիս արեւ տաքին գործոց տեսուչին կողմէն գեկտեմբեր 4ին թերթին մէջ հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ :

« Որովհետեւ Հայկական ազնուական սնկաւոր պատմութիւնները կրնային օսմանեան կառավարութեան և Բաղդադի արքայի մեծապետի մասին վերայ՝ որ ազատութեան հիմնական պետութեան կարգադրութեանցը համաձայն է, անանկ պատասխանատուութիւն մը ձգել, որն որ չէ արդիւնաւորած, կատարեալ արգարութիւն մըն է առաջին ընդերքէն հասարակութեան մոքին մէջ շարմառայած ծախողալի տպաւորութիւնները շիտիկ :

« Պիտաւաւ կ'աւանդուինք ծանուցանելու որ խիստ վաւերական տեղեկութիւնները հակոտմբեր 15ին՝ երաժ ապստամբութեանը զոհ եղողներուն համարները մինչեւ 15 հոգիին կը հասցունեն . արդէն նախկին տեղեկութիւններէն պատմուած գլխաւոր ջորդէն մեծաւորներուն համարները այս հաստատութեամբ վար ինչնալը էի աղէկ միտեալ թախան է :

« Օսմանեան պաշտօնատէրերը ռամիկին ոտք ելելէն անկէտ հետեւեալ ունեցող ասանկ գէշութեան մը առաջը առնելու չի կարողացան ալ նէ, գոնէ շուտով և ուրիշներուն օրինակ ըլլալու կերպով յայտնի պատիժը չուշացուցին . որ ասանկ փորձի մը ելլելու միտք ունեցողները վհատեցնելու բաւական է :

« Նոյն մբեր 7ին Նյուիւթ Բէրիմ փաշայն 5,000 հոգեւով, ապստամբութեան գլխաւոր գրգռիչները բռնել տուաւ . և ապստամբներուն վերջին խումբերուն քաջութեամբ ետեւէն իննալով ջրուեց : Բարգաշա և յայտնի արգարութիւն որ մարդասպաններուն վրայ եղաւ, և եղած գէշութիւններուն գարման տանելու կերպերը մեր գործակալներուն պաշտօնական ընթացքէն ալ աւելի յաւաքեցին :

« Նոյն օրը չէ այս ալ ելելունը որ, նոյն փաշայնի կայսերութեան միւս ծայրը Բոսնի փաշայն Պօշադ կարեւոր ասպետներուն վրէժախնակ կանգնեց . որոց քրիստոնէականներուն գէժ ունեցած թըշնամութիւնը օրէ օր կը յայտնուէր, խտտութիւնը հետզհետէ ելլելուով, և գէշութիւնը կենար բարձրագոյն գրան հայտառկներուն առանց կրօնք և ազգ խտրելու նպատակով մոքով խորհած կարգադրութիւններուն հին մտնելուն :

« Փռանալիս կառավարութիւնը գիտնալով օսմանեան պետութեան շարունակ ջանքը որ կ'ընէ կրօնական չափազանց նախանշալուծութիւնը զիստ պելու, գիտնալով այն ամէն գիտարութիւնը որ տաճկական հին ուղին անոր գէժ կը յարուցանէ . և վերջապէս գիտնալով այն ընդարձակ դաւաղութիւնը որ օսմանեան երկրին այլ և այլ տեղերը եղած էր կայսերական խոհմէ յաւաքողութիւնը վարութեան անտեսութիւնը տաճկացի հին աշխարհաւարութեան մէջ ձգելու համար, ասոնք ֆռանալիս կառավարութիւնը գիտնալով, թէպէտ Հայկական նոր արկածին վրայ կը ցաւի . բայց իրեն պարտք մը կը սեպէ Կոստանդնուպոլսոյ հիմնական կառավարութեանը՝ արեւելք հաստատուած քրիստոնէականներուն ցուցուցած հանձնարար ներդրութիւնը և արթուն պաշտպանութիւնը վկայել :

« Հիմա այն ալ կրնանք ստուգութեամբ վիշտել որ՝ վեհափառ սուլթանին և անոր խորհրդաւոր աստեանին միտքը՝ օսմանեան կառավարութեան ստորին կարգի մարդոց ալ տպաւորուած է . և ըստոյք հաճութեամբ է որ մօտեւ Բալանտայի խեղճութեան և Նիսիի արկածին առիթով տեսնուելու ցաւ որ Բալանտայի հայտառկները իրենց բարեբարութեան սուրբ քրիստոնէացի խեղճներուն հատուցին » :

— Միւս անգամ 14ին կը գրեն : Հոկտեմբեր 21ին արտաքոյ սուլթանութեան այն երկրին բուր լեւները բարեւր հոգով օստիկ ձիւն եկաւ . գաշտերն ալ ձիւնը ծածկեց . և որովհետեւ կալէրը (հարմանները) տակաւին վերցուած չէին, շատ

մշակներ վնասու հանդիպեցան . և առաջիկայ տարուան համար սուլթան և սուլթանի երկրի սիրեց ամենուն սիրտը :

— Նոյն գիրը կը պատմէ թէ, Սոյ երկրէն շատ մարդիկ իրենց ընտանիքը ձգելով Կոստանդնուպոլսոյ և ուրիշ հեռաւոր տեղեր պանդխտութեամբ կը պտտին . և տարիներով իրենց ընտանեացը ոչ ստակ և ոչ նամակ մը անգամ կը խրկեն . և այս պարսաւելի անհոգութիւնն երբեմն գէշ հետեւութիւններ կ'ունենայ : Ինչպէս այս անգամ մէկ կին մը, որուն սիրը տասն տարի է Կոստանդնուպոլսոյ կը գտնուի, և կնոջը ոչ ստակ խրկած է և ոչ գոնէ նամակ մը, ապրուստի կողմանէ նեղը մը նալով մէկ երկուստարի մը խօսքի կը բռնուի, և անոր հետ ամուսնանալու յաւատով տրեւն կը փախչի : Քաղաքին աղքատին ժողովը բանը կ'իմանան . կ'ընեն և իր տունը բերել կուտան և պէտք եղած իննամբ կ'ընեն : Երանի երկար ատեն պանդխտութեամբ պտտող մարդոցը համար կարգադրութիւն ալ կայ որ շափաւոր ժամանակէ մը աւելի իրեն երկրէն դուրս չի գտնուի . այս կարգադրութեան ճիշդ գործածութիւնը ասոր պէս գէշութիւններուն առաջը կ'ընայ աւելի :

— Քիւրտերը հին ատենէ ի վեր գէշ սովորութիւն մը ունին, որ մէկուն թշնամանան նէ՝ անոր հոնձքերուն կամ չոր խտերուն բարդին (եղընին) կրակ կը ձգեն կ'այրեն . ինչպէս որ այս տարի ալ խորնք գիւղը ոչխարներուն և արջառններուն համար ժողովուած խտերը այրեցին : Սոյ սուրբ Կարապետի Վանաց խորհրդականները գլխաւոր ազգասիրութեամբ անօրինեցին որ գիւղին ոչխարներուն և արջառններուն պէտք եղած խտեր վանքէն տրուի, ի շնորհս երանելոյն Սուլթանի խորհրդացոյ, որուն հայրենիքն է յիշեալ գիւղը :

Նոյն քիւրտերը Պոլսոյն գաւառի շէյխ Եւաղ գիւղը այս շարութիւնը գործելու յայտնի բռնութիւն ալ բանեցուցին, որ ասկէց առաջ ասանկ բան ըրած չունէին : Գիւղին տէր Սիւրիս քահանային կալին պահապանները հրապարակեցին իրենց ետքը գիւղուած խտերուն կրակ տուին, որ 200 կապ (տէմէթ) կ'ընէր : Սոյ վանաց խորհրդականները ասիկայ իմանալով՝ նոյն գիւղին և շրջակայ գիւղերուն հայազգի բնակչացը յորդորական նամակ գրեցին որ յիշեալ քահանային նեղութեանը ձեռնառն և օգնական ըլլան :

ԵՐՏԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱԽԱՆ : Փռանալիս Երտէշ բաժնին Սէնգ Նիսի քաղաքի քաղաքապետի փոխանորդին համար ստուգութեամբ որ Ի ծն քաղաքը երեւան երաժ գաղտնի ընկերութեան կուսակցի է եղեր . որոց միտքը ֆռանալիս կառավարութեան կերպարները փոխել և ընտանի պատերազմ յարուցանել էր, Ի ծնի դատաւարական ատենանէն հրաման եղաւ որ յիշեալ պաշտօնային ալ դատաւարին կանչուի :

Երբ որ այս հրամանը ի գործ դրուելու եղաւ : Սէնգ Նիսի քաղաքի մէջ յեղափոխականները շուտով ձեռք բռնին ինկած նիւթերով փողոցներուն բերանը մարտ կոյներ շինեցին և սկսան կառավարութեան զօրաց հետ պատերազմել, առաջ քար նետելով, և ետքը հրացանով : Օկնուորներէն քանի մը հոգի ծանր ու թեթեւ վիրաւորեցան, բայց ոտք ելող ապստամբներէն մեծամասնը ալ եղան . որոց մէկն էր ապստամբներուն գլխաւորը Հուսէ անուն . որ նեղ փողոցի մէջ սրով սատիկանութեան գործակալին վրայ յարձակեցաւ որ պիտի մեռցնէր . գործաւ կալը իր ձեռքի շէյխ Կառնիլով ասոր կուրծքին անանկ մը զարկաւ զինքը պաշտպանելուն համար, որ մարդը նոյն հետայն հին ինկաւ մեռաւ : Օտքը այս ալ պատմութեանը հանդարտեցնելու բաւական չլլալով իրենց տեղը քաշուեցան և մայրաքաղաքը իմացուցին : Սէնգ Նիսի քաղաքի երկրորդ մարտ կոյները կը շարունակէին . մայրաքաղաքը քիչ մը հեռու ըլլալով այն տեղացի զօրք ուղիւ հասան . բայց եկածնուն պէս մարտկոյներուն տիրեցին . և զօրապետը հրաման հանեց որ աղքատին պահապան զօրք գրուածները զինքերէն յանձնեն : Թեպէտ այն քաղաքին պահապան զօրք ըստաւանները գրեթէ ամէնքն ալ խռովարար մարդիկ էին . բայց տկարութիւնին հասկնալով առանց նոր խռովութիւն մը հանելու գէշքերէն տուին . և 2 ժամու մէջ 300 հրապարակ ժողովուեցաւ զօրապետին քով : Թէ որ զօրապետը պէտք եղած աշարժութիւնը և արագութիւնը չունէր՝ նէ՝ այս խռովութիւնը շատ կը մեծնար, որովհետեւ ասոնք Փռանալիս ամէն տեղ կուսակցիներ ունէին :

— Փարիզ քաղաքին տունները իրարու վրայ 7 և մինչեւ 8 յարկ կ'ըլլան . և ամէն մէկ յարկը 7-8 սենեակ կ'ըլլայ : Պիտաւաւ վարի յարկին վարձը ելլէր սուղ, և այն յարկը յարկի ըլլալուն համար պաշտօնի վրայ գտնուող մեծամեծները և խիստ հարուստ եղողները կը բնակին այն տեղերը : Երբ որ յարկն ալ թէպէտ առաջինին չափ չէ, բայց բաւական յարկ ունի և սուղ է . ուստի այն տեղ ալ երբ որ յարկը հարուստները կը բնակին : Երբ որ յարկը չորս յարկերը հասարակ արուեստաւոր և շափաւոր ապրուստ ունեցող մարդոց տեղն է . անկէց վեր եղած յարկերը միայն աղքատ մարդիկ կը բնակին . որ վարձը անոնց բաւականութեամբ չափովն է : Եւ այս յարկերուն գինը և յարկը իրարմէ այսքան տարբեր ըլլալուն պատճառն է որ, ասանկ տուններուն վերի յարկերը ելլել ինչնալը դժուար կ'ըլլայ :

Երանի շատ յարկ ունեցող տուններուն վերի յարկէն մինչեւ գետնին վրայ բաց տեղ մը կ'ըլլայ որ վարէն բան մը պէտք ըլլայ նէ չուանալ վեր կը քաշեն . ասիւղաղքներէն վեր հանել պէտք չըլլայ : Հիմա մօտ ժամանակներս ճարտար մեքենագործին մէկը շոգեշարժ մէկ մեքենայ մը հնարած է, որով մարդ ալ այն մեքենային նստարանը նստելով գլխաւորութեամբ և խիստ շուտով կրնայ մինչև իրեն բնակելու յարկը ելլել կամ անկէց վար ինչնալ :

Ի հարկէ այս մեքենայն ալ շարժելու ծախք կ'երթայ . և այն ծախքը առաջին և երկրորդ յարկէն վեր բնակողները պիտի վճարեն . ըսել է որ յարկերուն վարձը պիտի ելլէ ինչնալ . և երբ որ յարկերուն վարձը պիտի ելլէ ինչնալ . և երբ որ յարկերուն վարձը պիտի ելլէ ինչնալ . և երբ որ յարկերուն վարձը պիտի ելլէ ինչնալ :

— Նախկին թերթի մէջ արտադրութեան թիւերը թէ ֆռանալիս Բէրիմ փաշայն օրագիրը ինքնահրապարակութեամբ մը հրատարակելու էր : Երբ որ ինքնահրապարակութեան նախագահին կողմէն աղքատին օրենսդրաց ժողովին խրկուած թղթայն տեղը . որպէս թէ նախագահին խրկած իր գրածին պէս ըլլայ . և կառավարութիւնը այս բանին համար յիշեալ օրագրոյն դատաւար եղեր էր :

Սոյ յանցանքին համար Բէրիմ փաշայն գլխաւոր գործակալը կամ տեսուչը Պ. Նիսիցի գաւառական կանչուեցաւ . և տարի մը բանտարկութեան և 2000 ֆռանք (8800 դրամ) տուգանքի դատաւարեցաւ : Պ. Նիսիցի ուրիշ գաւառականի բուրքը բռնաւ . որպէս զի պատիժէն ազատի . բայց հոն ալ ամբաստանութիւնը քննուելէն ետքը բողբոք մերժեցին . և պատիժը հաստատուելով Պ. Նիսիցի բանտը խրկեցին :

— Հոկտեմբեր 27ին գիշերը առտուան գէժ ժամ մէկին ատենները Փռանալիս Պրէպ ըստած ծովեղբերաց քաղաքին առաջը վալի անուն եռայարկ նաւուն ֆիլիսթինսէ ըստած տեղը գիւղուածով կը բախ առնելով օդն ելաւ . 20 կամ 30 հոգի մեռան :

ԱՆՊԱԽԱՆ : Ի իւրեւր ժամ Պրէքէնիտ տեղը ինկիլիզ բողբոքականները մէկ ժողով (միտինկ) մը ընել ուղեցին . որ մէկ աղբոսապիւր մը ստորադրեն առ թագուհին, Հռոմայու քահանայապետին ինկիլթուայի քանի մը քաղաքներուն վրայ արքեպիսկոպոս և եպիսկոպոսներ սահմաններուն գէժ : Իւրանալիս սովին ատենէն այն կողմերը փախչող շատ մը իւրանալի երկրագործներ և բանուորներ կային . ամէնքն ալ կրօնէք Հռոմէական . ասոնք երբ իմացան ասանկ ժողովը մը ըլլալը՝ եկան ժողովը ըլլալու տեղայն դուռը բռնեցին, որպէս զի մարդներն չի թողուն . ամէն մէկը ձեռքերէն զէնքի տեղ հաստ փայտեր և երկաթներ ունենալով : Ստիկանութեան մարդիկ և զինուորներ եկան . ասոնք գիտարութեամբ այն տեղացի ցրուեցին . բայց իւրանալիները քիչ մը ետքը աւելի բազմութեամբ եկան . խոշոր քարեր նետելով ժողովարանին ըստամուտներուն բողբոք պակները ջարդ ու բուրդ ըլին . ստիկանութեամբ մարդոցը և զինուորներուն հետ ալ կուռեցան և շատերը վիրաւորեցին . որոց շատերուն վերքը մահ հացու եղան : Սոյ ատենը հարկ սեպեց զինուորներուն գնդապետը և ստիկանութեան տեսուչը Տ. Պրոն Հռոմէական քահանայն կանչել . որուն յորդորը միտի ընելով իւրանալիներուն մեծագոյն մասը ետ քաշուեցաւ . ձեռքերէն փայտեր և երկաթներ հոն ձգեցին . որ մեծ գէղ մը եղաւ : Հասկնալուցաւ որ ժողովը շարունակելը խոհեմութիւն չէր . ուստի ժողովն ալ ցրուեցաւ : Իւրանալից բազմութիւն այն տունը քովերէն պա-

1 Գաղղական օրագիրը, որից այս յօդուածն կ'առնենք, 15 դեկտեմբեր, կրակ . բայց յայտնի տպագրութեան չափովն է . որովհետեւ նոյն իսկ թերթը գեկտեմբեր 4ին տպուած է : Կոստանդնուպոլսոյ քաղաքներէն Դոնաւա լապիսի ալ այս յօդուածը առել է . բայց 15 դեկտեմբեր զրուածին տպագրութիւնով : Կոստանդնուպոլսոյ ալ չէ համարձակուի . թուականը բոլորովին ետ ձգել է . մէկը այս համարձակութիւնը ունեցանք, հաւատարմութեան պահանջանքն ալ այս ծածկութեամբ հաստատուեցաւ :

կատ չեղան այն գիշերը . բայց խռովութիւնը անկեց ետքը չի նորոգեցաւ : Խռովարարներէն մարդ չի բռնուեցաւ կ'ըսէ Գայիլ օրագիրը . բայց թաւաւորական զօրքը զինուորական օրինօք քաղաքական սրբաբանը բռնեցին , որ յիշեալ ժողովքը հոն պիտի ըլլար :

ԻՏԱԼԻԱ : Ղենօլայէն նոյեմբեր 20 ին դրուած յետադադարը կը հրատարակէ օսթրիա-սլոնո խաղաղական լրագիրը : « Բիւռանի Գլխավորներն » (որ Հռոմայու յեղափոխութեանը ժամանակը պաշտօնի տէր էր Սաճճիինին հրամանին տակը) , Լիւրիկայի Պաւէտս Լյուքս քաղաքէն Ղենօլա հասաւ . բայց քաղաքը սոք կոխելուն պէս բռնուեցաւ և բանտը դրուեցաւ . ետքը հանեցին նորէն նաւը տարին որ ուրիշէց եկաւ նէ նորէն հոն երթայ . բայց նաւը դնելէն առաջ ստորագրութիւն առին իրենմէ . որ թէ որ նորէն այն կողմերը գտլու ըլլայ նէ անմիջապէս զինքը պիտի բռնեն և Հռոմայու կառավարութեանը պիտի յանձնեն ։

— Նոյեմբեր 19 էն 20 ըստնալու գիշերը Պի. Ռէնցէյի խռովարարներէն Վաննուչչի Լափմարի անուն մէկը բռնեցին և բանտը դրին . որովհետեւ զինուորական հրամանատարներուն խրատ կուտայ եղեր որ կառավարութեանէն ապստամբին : Նոյն գիշերը Պիքքի անուն ի խռովոցիին ալ առնը կոխեցին . որ տարի մը կար որ իր բնակութիւնը Ղենօլա հաստատած էր : Կ'ըսուի որ բան չի գտնուեցաւ տունը . սակայն այս սոսից է որ հրաման եղաւ իրեն որ մինչեւ տան և հինգ օր տեղութեւ սահմանէն դուրս ելլէ :

— Ինկերականները (սօսիալիստները) նոյեմբեր 14 ին Սառաթենիայի թագաւորութեան Բուրիս քաղաքին մէջ ժողովուեցան . և հացիկերով մըն ալ ըրին . բայց նպատակը և վերջը ինչ ըլլալը չիմացվեցաւ : Բուրիսու օրագիր մը կ'ըսէ որ երկրին վեճակը օրէ օր գեշնալու վրայ է . բարուց զեղծումը չափը անցած է . անանկ գալարատուններ որ հոն գալաւ աշակերտաց բարքը կ'աւելան , օրէ օր կը շատնան . առտուքնէ մինչեւ իրիկուն փողոցները հաւաքախումբէն բերանէն լրտաւած խաղերը մարդու ստիւգում կը բերեն : Նախարարները ժողովուրդը ապահովելու աղէկ դրութիւնը հաստատելու կը խորհին . բայց ժողովուրդը չորս կողմը գողերը և արիւնաւոր մարդիկ առած են : Բազմաթիւութիւնը բնաւ մէկ տեղ մը չերեւիր . գողերը իրենց դողցած բաներինն ձերբով և կառքերով բաղձամբով ձամբաներէ կ'անցընեն կը տանին . Բուրիս քաղաքին մէջ ցերեկ ատեն տուններ կը պարպեն . և այլ ընէ : Բայ խօսքերս մերը չեն կ'ըսէ յիշեալ օրագիրը . Պ . Սիկէա պատգամաւորը պետութեան խորհրդարանին մէջ խօսեցաւ : Կառավարութիւնը պատուէր հանեց որ օրագիրները ամէն օր ատանկ բաներ պատմէին ետ կենան . սակայն ասոնք ըսեն ալ նէ՝ գեշութիւնները չեն գաղարիր :

Նոյն օրագիրը կ'ըսէ . Սառաթենիայի երկիրները գտնուած գալարատուններուն յարգը այնքան պակասած է որ խիստ շատ մարդիկ իրենց դաւակնները այն պետութեան երկիրներէն դուրս տեղ գտրաւ տուններ կը խրկեն . որպէս զի գտնէ տղոց բարքերը չաւրուին :

ԲԵՐԼԻՆ : Բրուսիայի պետութեան խորհրդաւ կանայ սենեակը բացուեցաւ նոյեմբեր 21 ին . թաւաւորը ինքը անձամբ ժողովին ներկայ գտնուեցաւ . և երկու ձառ կարգաց . մէկը՝ պետութեան խորհրդականաց առաջին և երկրորդ սենեակներուն ատենակալներուն ուղղեալ . և մէկալը աղբին կողմանէ խրկուած պատգամաւորներուն ուղղեալ : Բազմինին մէջ պետութեան ներքին մատակարարութեանը ընթացքին վրայ կը խօսի . երկրորդին մէջ Գերմանիայի ընդհանուր վիճակին վրայ կը խօսի . այս երկրորդին մէջէն նշանաւոր են հետեւեալ կը տարներ :

« Եւն վտանգները որոց համար դրամական օգնութիւն խնդրել հարկ եղաւ ձեզնէ . տակաւին բոլորովին վերջըլած չեն : Եւրոպայի մեծամեծ տեղութեանց հետ ունեցած հաղորդակցութիւններս յիշաւ ընդհատած չեն . բայց իմ գիտաւորութիւնս որ կ'ուզեմ հիմակուան պարագաներուն և գերմանական պետութիւններուն պիտոյիցը համեմատ սահմանագրութիւն մը տալ նոյն պետութիւններուն , գաղաղաբար տակաւին ի գործ դրուած չէ : Եւ ապագային վտահերով իմ ջանքերուն թեւ թալիք եղող գաղափարներուն վրայ անխախտ կը կենամ . բայց մինչեւ որ ամբողջ գերմանական դաշ-

նակցութեան արագաց կարգադրութիւնը չորոշվի նէ՝ նոր հիմնականքնու վրայ ասոր գործադրութեւնը աշխատելու ձեռք պիտի չի զարնէմ : Եւս ունիմ որ ասոր վերաբերեալ խօսակցութիւնները քիչ աւելեն մէկ յաջող ելք մը կ'ուենան : . . .

« Սեր մօտերը եղած գերմանական պետութեւնը երկրի մէջ գեշ վեճեր սկսան : (Կայսրընտրական Հետեւի համար է ըսածը) : Բաւնիին այս բանիս մէջ մտնելու ջանք մը՝ Բրուսիայի իրաւունքին վրէնտակ կ'ընդունայ . և մէկ գրեթէ ամբողջ մը պատճառ առաւ . որուն մէջ մենք ալ խառնուեցանք ուղղակի կերպով : Սեր աշխարհագրական և զինւորական դիքերնուս նկատմամբ առարկութիւններնիս մտադրութեան արժանի բան մը չի սեպվեցան ոչ այն երկրին իշխանին՝ և ոչ անոր դաշնակիցներուն առաջը :

« Երկեց զատ , այս աղմուկները պատահած երկիրներէն հեռու և մեր սահմանագրութիւններուն մօտ զինուորներու շատնալ մը կը տեսնուէր որ մեր երկրին ապահովութեանը փաստաւոր էր : Եւս աւտենը ես ալ չի կրցայ ալ աւելի յապաղել ի գործ դնելու այն բանը , որուն վրայ շատ ատենէ ի վեր տարտամ և անորոշ կեցած էի : Երկրին բոլոր պաւերադմական զօրութիւնը մէկ տեղ կանչեցի . և ուրախութեամբ և պարծանքով մը կը տեսնեմ որ իմ ժողովուրդէս զենք կրելու բաւականութիւն ունեցող մարդիկ ամէնքն ալ մէկէն սոք ելան և բանակիս հետ միացան . որուն քաջութիւնը և հաւատարմութիւնը փորձուած է ։

Թագաւորին այս ձառը շատ ընդունելի եղաւ ժողովականներուն և բախմբակ ազգին :

ԱՄԵՐԻԿԱ : Բարիֆօնիայի Սան Ֆրանչիսքօ քաղաքը մօտ օրերս նորէն կրակ մը ըլլալով՝ հարիւրէն աւելի տուն պրեր է : Եւս տարի հոն եղած հրդեհներուն չորրորդն է ասիկայ . որ օտարականները կրակ կը ձգեն եղեր . տեղացւոյնն կը բաժնորհանքներուն վրէժը առնելու համար :

— Միացեալ Նահանգաց ծովագետներէն 100 մղոնի չափ բացը մէկ շոգենաւ մը պրեր է . և այս շոգենաւը որ տեղութեան ըլլալը տակաւին իմացուած չէ :

ՌՈՒՍՍԱՍՏԱՆ : Ինկիլիզի Օնոռա քաղաքին մէջէն անցնող Դեմի գետին վրայէն օրէ օր անհաւմար նաւեր անց ու դարձ ընելուն համար վրայէն միշտ անցնելու ձամբորդներուն համար կամուրջ շինելու անհրաժեշտ ըլլալով՝ գետին տակէն Դեմի ըսուած ձամբան շինուած է որ ձամբորդները անկեց կանցնին : Ռուսաց Պետրբուրգ մայրաքաղաքին մէջէն ալ Նեփա ըսուած գետը կ'անցնի . որ Դեմի գետէն մեծ է . և ասոր ալ վրայէն անգագար նաւարկութիւն կ'ըլլայ : Ռուսաց կայսրը կամք ըրաւ որ այս գետին տակէն ալ մէկ ձամբայ մը շինուի . և որովհետեւ Օնոռայի Դեմի շինող ճարտարապետը Ֆրանսիոյ էր , Պետրբուրգ ալ ասոր պէս բան մը շինել տալու համար Փարիզէն ճարտարապետ ուղեց . որ Պետրբուրգ հասած է . և այն կամուրջը շինելու պատրաստութիւնները կը մտածուին :

ՉԻՆԱՍՏԱՆ : Չինաց թագաւորութիւնը առաջին ըսուած ցեղին ձեռքն ըլլալով , ետքէն քաջաւարտիկ թաթարներուն ձեռքն անցած է . և թէ պէտ թաթարները քիչուոր , և չինները համբանքի չի գալու չափ բաղմունքիւն են , այսու ամենայնիւ կ'ըսեն փախչելով թաթարներուն հպատակելու յանձնառու եղած են . և այն ատենէն մինչեւ հիմա գերագոյն իշխանութիւնը և քաղաքական երեւելի պաշտօնները թաթարներուն ձեռքը մնալով երբեմն չինացիներն ալ սոք կ'ըլլեն և իրենց հին իշխանութիւնը ձեռք ձգելով ուղեւն ալ նէ՝ ուղածնին չեն կրնար առաջ տանիլ :

Եւս տարի Չինաստանի հարաւային մասին Բաւնիսի գաւառը ի իրենի Բանի անուն մէկը սոք ելաւ հին իշխանութիւն թաթարներուն ձեռքէն առնելու և ինքը իշխան կամ թագաւոր ըլլալու . և այս գիտաւորութեւնը երկու հազար մարդ ժողովելովքանի մը մեծ և երեւելի քաղաքները զօրք խօթեց և կողպտել տուաւ . և իր մարդոցը այս ձամբով շահ ցուցնելովքիչ ժամանակի մէջ գլուխը ժողոված մարդոց համարները յիշուեց հազար անցաւ , և երկու տեղ թաթար զօրաց հետ պատերազմելով յաղթող գտնուեցաւ և թաթարները ցլրուեց . և հիմա Բանիս քաղաքին վրայ դիմելու

պատրաստութիւն կը տեսնէ կ'ըսէ տեղացի տաճկական ճերմիկի հաշարի լրագիրը :

Ֆրանքֆորտի գաղղիական լրագիրը սեպտեմբեր 19 ին Բանիսին գրուած նամակէ մը առնելով կ'ըսէ , չինացի ապստամբները մինչեւ Բանիսի գաւառը առաջ քաշեցին . և կայսերական զօրքը կատարելապէս յաղթեցին : Բանիսի կառավարութիւնը վախու մէջ է . և սքան զինուորական ուժ ունին նէ մէկ տեղ կը բերեն որ ապստամբներուն յառաջանալը խափանելու կարող ըլլան :

ՋՈՒՆՑՑԻՆ : Ի՞նչ օր մը այն օրագրին մէջ հետեւեալ յօդուածը կայ :

« Բնէնքն ալ գիտեն որ Ֆրանսիոյ կառավարութիւնը մէկ ընդարձակ դաւաճանութիւն մը յայտնեց . որուն ճիւղերը շատ տեղ տարածուած են . և գլխաւոր կեդրոնէն էր Ղինէվա : Երեւի որ մեր երկիրը (Օւկրէյն) այս յեղափոխական խորհուրդներէն օտար չէ . որովհետեւ աղէկ գիտեմք որ Ղինէվա եղած մէկ խորհուրդի մէջ անցած շաբթուա որոշուեցաւ : Սափայէն հոն եկող բանի մը պատգամաւորներուն ապաղրութեամբ որ պատրաստուելու վրայ եղած շարժմանը համար դաղանի ընկերութիւններ սահմանեն . և ասոր հաւմար ստակ ալ արուեցաւ որ կուսակից գտնուէր զիւրութիւն ունենան :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ : Թէ Բնէնքն շրջանները և թէ Սոռա գողերը և աւաղակները շատնալով՝ կառավարութեան կողմէն ալ թէպէտ շատ մարդիկ դրուած են ասոնք բռնելու համար , բայց բռնուած չի կայ . և օրէ օր այս չարագործները եփնալու վրայ են . և ասոնց երկիւղէն ձանապարհները անապատ դարձած են . մարդ մէկ տեղէ մը ուրիշ տեղ երթալու չի համարձակիր . և թէ որ տեղ մը ստակ խրկել պէտք ըլլայ նէ՝ ատակին հետ հարկուր հողի չափ ալ կառավարութեան կողմէն սպառաւոր զօրք դնել հարկ կ'ըլլայ որ այն ստակ անխափա իրաւը հասնի : Բողերը անցածները ինկիր ըսուած տեղին զբուշարանը (քառանգին խանէն) կոխեր են : Ղամբան երթալիքէն ալ տղայ մը գտնելով առեր են . և տղան ծնողացը իմացուցեր են որ տղան իւրենց քովն է . և թէ որ այն տղան փրկանք 1000 ըւէալ չի խրկուի նէ տղան կը մեռցընեն : Տղան ծնողքը և ազգականները ուղղուած 1000 ըւէալ չի կրնար ձարել , անգամ զգողերն ալ տղան մեռցուցեր են :

ԵՐԳԱՅԻՆ

— Ֆրանսիոյ սուրբ Ստեփաննոսի վանուց վաճառքի ձեռնարկը Տ . Նիկողայոս եպիսկոպոսը իւր ժողովրդեան գործքերը կայսերական բարձր հրամանաւ տնօրինելու համար ժամանակէ մը ի վեր մայրաքաղաք էր : Բազմաթիւ պերճաւորաւ քուսի վառօգտակա Տատեան Պողոս ամերային միջնորդութեւ բարձրապատիւ փոխաբքային ներկայացաւ . որ պատկառելի ձեռութեամբ և խօհեմ և քաղաքավար վարմանցը համար շատ պատիւ ըրաւ . և ունեցած խնդիրը որուն նպատակը իւր ժողովուրդին վիճակը աղէկընել էր . մարդասեր գլխով մտիկ ընելէն ետքը առանց յապաղելու կատարեց . և պէտք եղած հրովարտակը իրեն տըրուեցաւ :

Սրբազան ամենապատիւ Պատրիարք հայրը և հոգեւոր և ազգային ժողովները յարմար դատեցին այս պատուական ձեռունիս Սարաջ քաղաքի առաջնորդ ընել . և ասոր համար հարկ եղած կոնգակը և կայսերական հրովարտակը իրեն տրուէին ետքը սրբազան Պատրիարք Տօր և ազգային քաղաքական գերագոյն ժողովին խնդրով յիշեալ եպիսկոպոսին վեհափառ ինքնակալին կողմանէ պատուոյ նշան մը շնորհեցաւ . որ բարձրապատիւ փոխաբքային ձեռնարկը սրբազանիս յատուկ պատիւ մը ընելու համար իւր ներկայութեանը նոյն նշանը անոր ձեռք կ'ախել տուաւ :

Սարաջու նորընտիր առաջնորդ Տ . Նիկողայոս սրբազան եպիսկոպոսը ամսոյ 16 ին մեկնեցաւ քաղաքէս իւր վիճակը երթալու :

— Սուրբ մեղի կը գրեն : Շատ մեծ ուրախութիւն կ'իմանամք մեր սրտին մէջ , երբ կը տեսնեմք որ Սոյ սուրբ կարապետի Վանաց ուսումնարանին վրայ շրջակայ գաւառներուն բնակիչներն ալ յատուկ սէր և խնամք ունին : Ինչպէս խնուս գա-

